
RECENZIÓK

Az 1863. évi kalocsai tartományi zsinat. A dokumentumokat válogatta, a bevezető tanulmányt és a tárgyi jegyzeteket írta: Adriányi Gábor. A dokumentumokat sajtó alá rendezte és szövegkritikai jegyzetekkel ellátta: Bárány Zsófia. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2015. (Magyar történelmi emlékek. Okmánytárak. Egyháztörténeti források) 179 old. (CD-melléklettel).

Az új- és jelenkori zsinatok feltárása a magyar katolikus egyháztörténet korábban elhanyagolt területét jelenti, ezért is igen öröndetes, hogy az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának keretében külön kutatócsoport jött létre ennek a munkának az elvégzésére. A tudományos műhely Magyar Történelmi Emlékek – Okmánytárak című kiadványsorozatában új alsorozat indult a zsinatokhoz kapcsolódó források közlésére, amelynek egyik első kötete az 1863. évi kalocsai egyháztartományi zsinatot mutatja be.

A források kiválogatása és az alapos bevezető tanulmány Adriányi Gábor munkája, amely elsősorban a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, illetve a Vatikáni Titkos Levéltár dokumentumait hasznosítja. A zsinat megrendezését az 1855-ös osztrák konkordátum és a nyomában kialakuló egyházpolitikai gyakorlat tette lehetővé, amely – a korábbi jozefinista fel fogással szakítva – engedélyezte a katolikus egyház számára tartományi és egyházmegyei zsinatok megrendezését, IX. Pius pápa pedig kifejezetten bátorította is erre a Monarchia főpapjait. A teológiai szempontból igencsak konzervatívnak számító Kunszt József kalocsai érsek már 1856-ban szuffraganeus püspökei véleményét kérte egy tartományi zsinat összehívásáról. Csajághy Sándor csanádi püspök kisvártatva el is készítette javaslatát a tanácskozás lefolytatásáról és ügyrendjéről, amit fő vonalaiban Szaniszló Ferenc nagyváradi és Haynald Lajos erdélyi püspök is támogatásáról biztosított. Végül azonban a zsinat csak 1863 szeptemberében ült össze Kalocsán. A tanulmány ezután bemutatja a résztvevőket, majd a fennmaradt jegyzőkönyvek összevetésével részletesen rekonstruálja a tanácskozás lezajlását, az ünnepélyes beszédeket, illetve a határozatok szövegén tett módosításokat. Mindebből kiderül, hogy a tanácskozásokon a legfontosabb gyakorlati szerepet Dankó József esztergomi főegyházmegyei teológus, illetve a bécsi jezsuita, Clemens Schrader teológiai professzor játszotta. Ők egyaránt befolyásos ultramontán személyiségeknek számítottak, és néhány év múlva mindketten fontos szerephez jutottak a pápai tévedhetetlenséget kimondó első vatikáni zsinat előkészítésében. A következő alfejezet azt ismerteti, hogy hogyan alakult a zsinati határozatok sorsa azután, hogy Kunszt József jóváhagyásra felterjesztette a 310 oldalas kéziratot az Apostoli Szentszékhez. Itt Giacinto de Ferrari domonkos konzultor készített szakvéleményt a szövegről, és általában véve igen dicséretesnek találta annak szellemiségét. Az illetékes vatikáni kongregáció 1864-ben mindössze három oldalon foglalta össze a szükségesnek tartott javítások listáját, amelyeket Kunszt érsek el is fogadott, majd kinyomtatta a zsinat határozatait. Mintegy háromszáz példányt ajándékként elküldött befolyásos európai főpapoknak és politikusoknak, ezáltal is hozzájárulva az ultramontán egyházkép népszerűsítéséhez. A következő alfejezet részenként megy végig a dekrétumok szövegén és kivonatosan ismerteti a határozatok legfontosabb

elemeit. Az utolsó alfejezet a zsinat utóéletét tárja fel, amely nagyon izgalmasan alakult, hiszen az első vatikáni zsinaton a pápai tévedhetetlenség kimondását szorgalmazó tábor azzal vádolta meg Haynald Lajos kalocsai érseket, az ellenzék egyik vezetőjét, hogy még erdélyi püspökként, az 1863-as kalocsai tartományi zsinat résztvevőjeként önként elismerte a tévedhetetlenség dogmáját. Haynald viszont – nem hivatalosan – azt az álláspontot képviselte, hogy a tévedhetetlenségre vonatkozó tanítást nem maga a kalocsai zsinat foglalta írásba 1863-ban, hanem az csak a vatikáni javítások részeként, utólag vált a szöveg részévé. A kérdés azonban sajnos jelenleg nem eldönthető, csak új források felbukkanása esetén lenne egyértelműen megválaszolható.

A könyv másik nagy szerkezeti egységét a forrásközlés alkotja, amely összesen 14 dokumentumot tartalmaz. Az első öt iratközlés a zsinat előkészítését célzó, az egyháztartomány főpapjai közötti 1856-os levélváltást foglalja magában. A 6–8. sz. dokumentumok Kunszt József 1863-as, a zsinat megnyitását közvetlenül megelőző munkájába nyújtanak betekintést, a 9. – a legerjedelmesebb, hatvan oldalas forrás – pedig a dekrétumok fogalmazványa. Ez különösen azért lehet érdekes az utókor számára, mert Kunszt érsek saját kezű betoldásainak, javításainak szövegét is tartalmazza. A 10. sz. dokumentum hozza a határozatokból végül hivatalosan kimaradt rendelkezést a jezsuita rendről. A 11–13. sz. dokumentum a szentszéki bírálók szempontjait világítja meg, míg a legutolsó forrás, a *Fővárosi Lapok* egy 1870-es cikke Haynald Lajos korabeli álláspontját tükrözi.

A forrásszövegek sajtó alá rendezése és szövegkritikai jegyzetekkel való ellátása a 19. századi katolikus egyháztörténet igen fiatal, de szakavatott kutatójának, Bárány Zsófiának, valamint a lektorként közreműködő Soós Istvánnak a munkáját dicséri. Az emendált jegyzetek az átírási problémák feloldását, megjegyzéseket és javításokat tartalmaznak, az annotációk pedig Kunszt József megjegyzéseire, illetve a nyomtatott kiadásban olvasható hely jelzetére vagy a nyomtatott szövegben fellelt szövegegyezésekre, illetve az eltérésekre hívják fel az olvasó figyelmét. Ez a munka különösen azért jelent nagy teljesítményt, mivel a dekrétum-fogalmazvány számos idézetet és hivatkozást tartalmaz, ám a szerző nem adta meg ezek forrását, így sokszor szinte lehetetlennek bizonyult annak megállapítása, hogy a dekrétum-fogalmazvány pontosan milyen szakmunkák alapján idézi a pápák vagy az egyházatyák tanítását, ugyanis a felhasznált szekunder művek sokszor maguk is pontatlan szövegvariánsokat hoztak. Ennek ellenére a lehetséges esetekben a szövegkiadás a ma rendelkezésre álló forrásművek alapján jelzi a hivatkozások pontos lelőhelyét.

A kiadványt a bevezető tanulmányból készített, terjedelmes angol és német nyelvű összefoglaló, rövidítésjegyzék, személynév- és helynévmutató teszi teljessé. Külön ki kell emelnünk továbbá a könyvhöz illesztett CD-mellékletet, amely a hivatalos zsinati dekrétumok 1865-ben kinyomtatott teljes szövegét tartalmazza kereshető pdf formátumban, jelentősen megkönnyítve a téma részletei iránt érdeklődő kutatók dolgát. A kalocsai egyháztartományi zsinatot bemutató forráskiadvány tehát rendkívül igényes munka, elmélyült, kiérlelt kutatás eredménye, amely követendő mintaként szolgálhat a hasonló vállalkozások számára.

(ism.: Klestenitz Tibor)